

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Keskkonnaministeeriumile

Teie: 14.05.2020 nr 1-4/20/2127

Meie: 03.06.2020 nr 1-5/20/2734

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõust

Täname võimaluse eest rääkida kaasa keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõu koostamises, mis toimub seoses keskkonnaregistri seaduse kehtetuks tunnistamisega.

Toome järgnevalt välja pikaajase lahendamist vajava probleemi, mis puudutab loodusvaatluste andmebaasi (LVA) ja Tartu Ülikooli andmehaldusplatvormi PlutoF ja selle väljundi portaali eElurikkus kogutavate kaitstavate liikide andmete puudulikkust kasutatud keskkonnaotsuste tegemisel. Palume tagasisidet, kuidas on riik plaaninud probleemi lahendada ning kas seda saab teha KeÜS muutmise raames.

Kaitsealuste liikide andmeid kogutakse peamiselt tööülesannete täitmisel kui ka harrastusteaduse korras mitmetesse andmebaasidesse. Tuntumad neist on Loodusvaatluste andmebaas (LVA) ja Tartu Ülikooli andmehaldusplatvorm PlutoF (väljundiks portaali e-Elurikkus).

2020. aasta aprilli alguse seisuga oli andmehaldusplatvormis PlutoF andmebaasis 580 265 kaitstava liigi kirjet, millest enamik ei olnud Keskkonnaregistrisse kantud. PlutoF andmebaasis kajastub Eesti suurimate teaduskogude pidevalt täienev, ajakohaseim andmestik, samuti Eesti taimede uue levikuatlase jt teadusprojektide andmed. Samas on tegu valdavalt Eesti parimate ekspertide poolt erinevate inventuuride raames kogutud andmetega, mille puhul leiukohtade asukoht on sageli GPS-i täpsusega määratud. Võrdlusena oli samal ajal Keskkonnaregistris arvel 65 492 kaitstava liigi elupaika, kusjuures algandmete päritolu ja usaldusväärsus jääb registri andmestikus tihti selgusetuks.

LVA ja Keskkonnaregistri vahelist andmete liikumist on 2019. aastal uuritud bakalaureusetöö raames Eesti Maaülikoolis ning leitud kaitsealuste soontaimede näitel, et vaid 11,4 % LVA vaatlustest on kasutusel Keskkonnaregistris. I kategooria liikidest puudus vaste 83 % vaatluste osas, II kategooria liikidest puudus vaste keskkonnaregistris 93 % vaatluste osas.¹

1

http://dspace.emu.ee/xmlui/bitstream/handle/10492/5319/H%C3%A4rm_Brenda_LU_bak_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=n

Kui andmed ei ole kantud riikliku staatusega andmebaasi, mida ametnikud on kohustatud otsuste tegemisel kontrollima, tehakse keskkonnaotsused enamasti puudulike ja tihti peale ka aegunud andmete alusel.

Norra, Soome ja Läti näitel kasutatakse avalikesse andmebaasidesse harrastusteaduse algatuste raames kogutud andmeid keskkonnaotsuste tegemisel aktiivselt.

Norra Artobservasjoner (Species Observation Service) on andmete sisestamiseks avatud kõigile, kes soovivad Norras tehtud vaatlusi andmebaasi talletada.² Kõik vaatlused edastatakse Artsdatabanken'isse (Species Map Service), milles koondatakse kogu riigis kogutav liigiinfo alates muuseumide kollektsioonidest kuni liikide kaardistamisega tegelevate ettevõtteni. Kogu teave liigub edasi ka GBIF' i (Global Biodiversity Information Facility) ning vastupidi – GBIF'is Norra kohta avaldatav teave jõuab ka nendeni tagasi.

Infot kasutavad teadlased, liikide kaardistamisega tegelevad ettevõtted, riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil keskkonnaotsuseid langetavad ametkonnad ning harrastusteadlased. Kõik andmed on vabalt kasutatavad. Artobservasjoner'il on ca 10 000 kasutajat, kellest ca 4000 lisab vaatlusi järjepidevalt.

Lätis on riiklik loodusvaatluste portaal „Dabasdati.lv“, kuhu igaüks saab sisestada looduslike liikide vaatlusi. Kord kvartalis kantakse kaitsealuste liikide andmed üle riigi vastavasse infosüsteemi „Ozols“. Andmeid kasutatakse otsuste tegemisel planeerimisprotsessides, kaitsekorralduskavade koostamisel, teaduses jm. Linnuvaatlused edastatakse järjepidevalt keskkonda EuroBirdPortal.

Soomes on alates 2015. aastast loodud riiklikku infrastruktuuri Finnish Biodiversity Information Facility. FinBIF koondab liigiinfot erinevatest allikatest ja see on kättesaadav veebiportaalis <https://laji.fi/en>.

Toorandmete kogumisel on Soomes vabatahtlike vaatlejate panus otsustav – neilt laekub ligi 90% andmetest. Lisaks juhuvaatlustele koondatakse baasi ka kindla meetodikaga seirete käigus kogutav liigiinfo (nt kesktalvine veelinnuloendus, soontaimede levikuatlas). FinBIF andmestikku kasutavad teadlased, keskkonnaametnikud ja loodusvaatlejad. Enamik andmetest on vabalt kättesaadav, v.a. tundlikud kaitsealused liigid, mille puhul on selleks vaja eraldi luba. FinBIF andmeid kasutatakse ka Punase Raamatu hinnangute alusena ning võõrliikide leviku monitooringul vastavalt EL regulatsioonile.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 15 kohaselt peab igaüks enne sellise tegevuse alustamist, mis põhjustab keskkonnoahu, omandama mõistlikus ulatuses teadmisi, mis tegevuse laadi ja ulatust arvesse võttes on vajalikud keskkonnoahu vältimiseks. Kõigi kättesaadavate liigiandmete kontrollimine peaks olema loomulik osa otsustusprotsessist, sest keskkonnaotsuste tegemisel tuleb kasutada kõiki asjakohaseid usaldusväärseid andmeid. Kaitsealuste liikide kohta avalikesse andmebaasidesse koondatud andmete kontrollimine peab meie hinnangul olema sarnaselt teiste näitena toodud riikidega ka Eestis integreeritud keskkonnaotsuste tegemise protsessi. Meie hinnangul ei ole andmete

² Norra, Läti ja Soome näited pärinevad Eesti Maaülikooli tudengi Brenda Härmi 2019 a. bakalaureusetöö „Keskkonnaregistri täiendamise analüüs Eesti Loodusvaatluste andmebaasi (LVA) näitel“ raames autori poolt peetud kirjavahetusest Norra, Soome ja Läti vastavate andmebaaside haldajatega.

puuduliku liikumise ja kasutuse korral võimalik keskkonna kõrgetasemelist ja terviklikku kaitset tagada.

Teeme ettepaneku reguleerida ülal kirjeldatud probleem õiguslikult KeÜS muutmise käigus. Juhul kui selleks puudub võimalus, palume Keskkonaministeeriumilt vastavaid põhjendusi ning selgitust, millised on avalikesse andmebaasidesse laekuvate kaitsealuste liikide andmete kasutamise takistused. Samuti palume selgitust, kuidas on plaanis probleem lahendada.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Laura Uibopuu
Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator